

SPIRTLII ICHIMLIKLIKLAR IS'TEMOL QILUVCHI O'SMIRLAR BILAN OLII BORILADIGAN IJTIMOIIY PEDAGOGIIK FAOLIIYAT TAHLILI

Ismoilova Marxabo Xamitovna¹, Ergashev Dilshodbek²

¹TAFU "Pedagogika" kafedrası katta o'qituvchisi

²TAFU Pedagogika fakulteti PP2201U12-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqola "Spirтли ichimliklar iste'mol qiluvchi o'smirlar bilan olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat tahlili" mavzusiga bag'ishlangan. O'smirlik davri – shaxsning shakllanishi va dunyoqarashining rivojlanishining muhim bosqichidir. Afsuski, aynan shu davrda o'smirlar ko'pincha spirтли ichimliklarni iste'mol qilishga moyil bo'ladilar, bu esa ularning sog'lig'iga, psixologik holatiga va ijtimoiy faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Mazkur maqola, spirтли ichimliklarni iste'mol qilayotgan o'smirlar bilan ishlashda ijtimoiy pedagogik yondashuvlarning ahamiyati va samaradorligi tahlil qilinadi. Ushbu jarayonda o'smirlar bilan olib boriladigan pedagogik faoliyatning turli usullari va metodlari, shu jumladan, konsul'tatsiya, guruh ma'ruzalar, ijtimoiy treninglar va boshqa pedagogik yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, o'smirlar orasida spirтли ichimliklarni iste'mol qilishning sabablari, uning ijtimoiy va psixologik omillari, shuningdek, spirтли ichimliklarga qarshi kurashishda ijtimoiy pedagoglarning roli alohida e'tiborga olinadi. Pedagogik faoliyatda samarali yondashuvlar o'smirlar orasida salbiy odatlarning oldini olish va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish uchun muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: o'smir, spirтли ichimliklar, o'qituvchilar, ota-onalar, pedagogik yordamlar, suitsid, bolalar, maktab, sog'lom turmush tarzi, stress, depressiya, tarbiya, voyaga yetmaganlar, ayol-qizlar, qaramlik.

O'smirlar davri — inson hayotidagi eng muhim, shaxsiyat shakllanadigan, ijtimoiy va psixologik o'zgarishlar ro'y beradigan davrdir. Shu davrda o'smirlar yangi hissiy, ijtimoiy va xulq-atvor tajribalari bilan yuzma-yuz keladilar. O'smirlarning spirтли ichimliklar iste'mol qilishi esa jiddiy ijtimoiy va sog'liq masalasiga aylanishi mumkin. Spirтли ichimliklar iste'mol qilish, asosan, o'smirlar orasida ular o'zini tasdiqlash yoki guruhga mansublikni his qilish maqsadida sodir bo'ladi. O'smirlar o'zini kattalarga o'xshatishga, guruhda qabul qilinishga, o'zini tasdiqlashga intiladilar. Spirтли ichimliklar, ayniqsa, do'stlar va atrofdagilardan ta'sirlanib, o'smirlar tomonidan iste'mol qilinadi. O'smirlar ko'pincha oilaviy muhit, do'stlari yoki atrofidagi odamlar tomonidan spirтли ichimliklar iste'mol qilishni namuna sifatida ko'rishadi.

O'qituvchilar va pedagoglar o'zni:

Spirтли ichimliklarni iste'mol qiluvchi o'smirlar bilan olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyatning asosiy maqsadi — ularni zararli odatlardan saqlash, salbiy oqibatlar haqida xabardor qilish va sog'lom turmush tarziga yo'naltirishdir. Pedagoglar o'smirlar bilan individual va guruhaviy muloqotlar orqali ularning fikrini shakllantirishlari mumkin. O'qituvchilar o'smirlarning spirтли ichimliklarga bo'lgan qarashlarini o'zgartirish, ijtimoiy va ma'naviy qadriyatlarni ularni targ'ib qilish orqali ularni himoya qilishlari lozim. Shu bilan birgalikda bu jarayonda ota-ona, jamoat tashkilotlari va ijtimoiy xizmatlar ro'li ham muhim ahamiyat kasb etadi. Oila o'smirlarning hayotida eng asosiy ta'sir ko'rsatuvchi omil hisoblanadi. Ota-onalar, farzandlariga sog'lom turmush tarzini shakllantirishda, axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni o'rgatishda muhim rol o'ynaydi. Ota-onalar, o'z farzandlariga spirтли ichimliklarning zararlarini tushuntirib, sog'lom va xavfsiz turmush tarziga qiziqish uyg'otishi kerak. Jamoat tashkilotlari va ijtimoiy xizmatlar ham o'smirlar bilan ishlashda muhim o'rin tutadi. Ular sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, o'smirlar o'rtasida spirтли ichimliklar iste'molining oldini olishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirishda ishtirok etishlari mumkin. O'smirlar bilan zararli odatlar haqida suhbatlar o'tkazish, spirтли ichimliklarning salbiy ta'sirlarini tushuntirish. Bu suhbatlar o'smirlarning fikrini shakllantirishda muhim vosita bo'lishi mumkin. O'smirlar o'rtasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishga qaratilgan treninglar,

guruhaviy mashg'ulotlar va turli rolli o'yinlar. O'smirlar o'rtasida sport musobaqalari, san'at va madaniyat sohasida faoliyatlar orqali sog'lom va xavfsiz turmush tarzini rag'batlantirish.

O'smirlar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat:

O'smirlar orasida spirtli ichimliklar iste'molini kamaytirish va oldini olish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Quyidagi ijtimoiy va pedagogik tadbirlar samarali hisoblanadi: Ta'lim muassasalarida profilaktika tadbirlari.

- Maktab va kollej o'quvchilariga alkogolning zararli ta'siri haqida muntazam seminar va treninglar o'tkazish.
- O'qituvchilar va psixologlar tomonidan maxsus darslar tashkil etish.
- Spirtli ichimliklarga qarshi kurashga bag'ishlangan ijtimoiy loyihalar va targ'ibot tadbirlarini yo'lga qo'yish.

Ota-onalar bilan ishlash:

- Ota-onalar uchun maslahat va treninglar tashkil etish
- Oilada sog'lom muhit yaratishga ko'maklashish.
- O'smirning bo'sh vaqtini samarali tashkil qilish bo'yicha tavsiyalar berish.

Pedagogik yordam va reabilitatsiya:

- O'smirlar bilan individual va guruhviy psixologik suhbatlar o'tkazish.
- Stress va depressiyani kamaytirishga qaratilgan maslahat va terapiya mashg'ulotlarini tashkil qilish.
- Spirtli ichimliklarga qaram bo'lib qolgan o'smirlar uchun maxsus reabilitatsiya markazlari va dasturlar ishlab chiqish.

Bundan tashqari o'smirlar uchun sport va ijodiy mashg'ulotlarni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda sport to'garaklari va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, yoshlarning ijodiy qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash, ularga san'at, musiqa va fan sohalarida o'zlarini namoyon qilish imkoniyatlarini yaratish muhim o'rin tutadi. Spirtli ichimliklar iste'moliga moyil o'smirlar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat kompleks va tizimli yondashuvni talab qiladi. Oila, maktab, jamiyat va davlatning birgalikdagi harakatlari orqali bu muammoning oldini olish va kamaytirish mumkin. O'smirlarning bo'sh vaqtini samarali tashkil etish, sog'lom muhit yaratish, ta'lim va tarbiya jarayonida psixologik yondashuvlarni qo'llash spirtli ichimliklarga bo'lgan moyillikni kamaytirishga yordam beradi. Shu sababli, har bir pedagog, ota-ona va jamiyat a'zosi bu muammoga befarq bo'lmay, yosh avlodni sog'lom hayot tarziga yo'naltirishga hissa qo'shishi zarur. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu nogironlik xavfini oshiradi va rivojlanayotgan miyaga zarar etkazishi mumkin. Voyaga etmagan ichuvchilar o'z joniga qasd qilish, qonunni buzish yoki zo'rvonlik qurboni bo'lish ehtimoli ko'proq. Spirtli ichimliklar yo'l-transport hodisalari natijasida sodir bo'lgan yoshlar baxtsiz hodisalarining deyarli uchdan bir qismiga sabab bo'ladi. Voyaga etmaganlarning ichkilikbozligi noqonuniy gilyovand moddalar yoki tamaki mahsulotlarini iste'mol qilishdan ko'ra ancha keng tarqalgan muammo bo'lib qolmoqda. Voyaga etmaganlarning spirtli ichimliklarni iste'mol qilishiga yo'l qo'ymaslik to'g'risidagi qonunlarning aksariyati Shtatlar tomonidan qabul qilingan bo'lsa-da, federal darajada Qonunchilik faolligi va Shtatlarning ushbu muammoni cheklash bo'yicha harakatlarini qo'llab-quvvatlashga qiziqish mavjud. Siyosatchilarni tashvishga soladigan muammolar orasida voyaga etmaganlarga spirtli ichimliklarni iste'mol qilishni taqiqlovchi "nol tolerantlik" qonunlariga samarasiz rioya qilish va voyaga yetmaganlarga spirtli ichimliklarni onlayn sotish kiradi. Bu jarayonga qonuniy yondoshsak voyaga yetmaganlar tomonidan spirtli ichimliklarni iste'mol qilish mahalliy qonunlar va qoidalarga qarab ma'muriy va jinoiy jazoga olib kelishi mumkin. Spirtli ichimliklarni iste'mol qilishning bolalar va o'spirinlarga ta'sirini tavsiflash murakkab va ko'p qirrali mavzudir. Bu asab tizimiga zarar yetkazish, jinoyatlar ehtimolini oshirish, xavfxatarlarga ta'sir qilish va boshqalar kabi turli xil salbiy oqibatlar xavfini o'z ichiga oladi. Biroq, ushbu ma'lumotlarning empirik tabiati shuni anglatadiki, barcha xavflarni to'liq tahlil qilish har doim ham mumkin emas. Bundan tashqari, spirtli ichimliklardan foydalanish bolalarning psixologik rivojlanishiga, ularning o'quv va ijtimoiy faoliyatiga ta'sir qilishi mumkin. Ota-onalar, o'qituvchilar va umuman jamiyat bolalar uchun yomon odatlardan xoli sog'lom turmush tarzida o'sishi va rivojlanishi uchun xavfsiz va qo'llab-quvvatlovchi muhitni ta'minlash uchun birgalikda ishlashlari kerak. Xulosa qilib shuni

yodda tutish kerakki, erta yoshda spirtli ichimliklarni iste'mol qilish bolalar va o'spirinlarning jismoniy va psixologik rivojlanishiga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu sog'lig'ining yomonlashishiga, xatti-harakatlarning buzilishiga, o'rganish muammolariga va ijtimoiy moslashishga olib kelishi mumkin. Shu sababli, bolalarni xavfsiz va qo'llab-quvvatlovchi muhit bilan ta'minlash, shuningdek, spirtli ichimliklarni iste'mol qilish bo'yicha sog'lom qarorlar qabul qilish uchun yetarli ma'lumot va yordamdan foydalanish imkoniyatini ta'minlash muhimdir. Bolalarning spirtli ichimliklarga ko'nikishlari asosan 3 davrda kuzatiladi bolalikning ilk davri, maktabgacha yoshda va kichik maktab davri, o'smirlik davrida jadal kechadi. Hammamizga ma'lumki ichkilikbozlik o'smirlar va maktab yoshdagi bolalarda nafaqat bu jarayon hozirgi kunga kelib ayol qizlarimiz nafaqat maktab yoshdagi qizlarimizda ham uchirayotgani biz uchun achinarli xolat bo'lib kelmoqda. Bunga misol qilib qilib birinchi davrni misol qilib keltirsak mubolog'a bo'lmaydi ya'ni bu davr ayol qizlar uchun kerakli qisqa ma'lumotlarni o'zida mujassamlagan.

Birinchi davr - bolalikning ilk davri bo'lib, unda bolalarni alkogollashuvi ixtiyorsiz xarakterga ega. Bu bir necha sabablarga ko'ra ro'y beradi-homiladorlik va emizish davrida spirtli ichimlik iste'mol qilish, nur.i holatda homilador bo'lish. Ichki organ va a'zolarining jadal shakllanishi jarayoni kechayotganda homilaning zaharlanishi rivojlanishning turli anomaliyalariga olib keladi, oyoq va qo'llarning rivojlanmasligi, barmoqlarining birlashib ketishi, jinsiy a'zodagi nuqsonlar, bosh hajmining kichiklashishi va boshqalar.

Ikkinchi davr - maktabgacha va kichik maktab yoshi. Bu davrdagi eng;

ahamiyatli sabablar: ota-onalarning pedagogik bilim sizligi va spirtli ichimlikka

qiziqish paydo bo'lishiga olib keluvchi oilaviy ichkilikbozlik an'analaridir. Biologik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ichkilikbozlik irsiy jihatdan avloddan-avlodga o'tmaydi, faqatgina unga mayl o'tadi. Bolalarda ichkilikbozlikning rivojlanishiga ota-onalarning yomon odatlari, oiladagi vaziyat hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Maktab sinfdosh bolalarning xususiyatlaridan kelib chiqib ota-onalar shuni esda tutishlari lozimki, spirtli ichimliklar iste'mol qilishga nisbatan salbiy munosabatlarni shakllantirishning zaruriy sharti bola shaxsiyatiga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish, uning maktab hayotiga doimiy e'tibor qaratish, maktabda va oilada gigienik norma alarga amal qilishdir.

Uchinchi bosqich - o'spirinlik va o'smirlik davri. Bu davrdagi asosiy sabablarga oiladagi munosabat holat, o'zini namoyon qilish, OAVlaridagi reklama, muammolardan qochish, shaxsning psixologik xususiyatlari, ichkilikbozlik oqibatlariga haqidagi bilimlarning yo'qligi kiradi. Bu davrda ichkilikka ruju qo'yish ro'y beradi. Agar oilada hech kim bolaning maktab hayoti bilan qiziqishmasa yoki nomiga qiziqsa (baholam va nazorat qilish surunkali tarzda ortda qolayotgan bola to'liqsizlik xissini boshdan og'ir kechiradi) maktabga nisbatan qiziqishi neytrallashadi, so'ngra bolada ta'lim olishga nisbatan salbiy munosabat shakllanadi. U o'zini namoyon qilishning boshqa usullarini qidirib boshlaydi. Odatda bu bola ko'cha guruhlariga qo'shilib qoladi va u yerda spirtli ichimliklar iste'mol qilishga o'rganadi. Agar bola spirtli ichimlik bilan tanish bo'lsa va bu "tanishuv" oilada sodir bo'lgan bo'lsa, bu o'rganish jarayoni nihoyatda oson kechadi. Natijada maktab, maktab hayotiga nisbatan salbiy munosabat shakllanadi va bola o'ziga o'xshagan bolalarning ko'cha guruhini afzal ko'ra boshlaydi.

XULOSA

O'zbekiston jamiyatida sog'lom avlodni tarbiyalash dolzarb vazifalardan biridir. Biroq zamonaviy jamiyatda yoshlar orasida turli salbiy illatlar, jumladan, spirtli ichimliklarga ruju qo'yish holatlari uchrab turadi. Bu holat nafaqat o'smirning sog'lig'iga, balki uning psixologik holati, ijtimoiy moslashuvi va kelajakdagi ijtimoiy mavqeyiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan spirtli ichimliklar iste'mol qiluvchi o'smirlar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat chuqur tahlil etilishi va tizimli yondashuv asosida yo'lga qo'yilishi zarur. O'smirlik davri inson hayotining eng nozik va muhim bosqichlaridan biridir. Bu davrda shaxsning dunyoqarashi, hayotiy pozitsiyasi, qadriyatlar tizimi shakllanadi. Afsuski, turli omillar – oilaviy muhit, ijtimoiy-psixologik muammolar, maktabdagi nosog'lom muhit, tengdoshlarning bosimi va axborot vositalarining salbiy ta'siri natijasida ayrim o'smirlar spirtli ichimliklarga ruju qo'yishlari mumkin. Bu holat nafaqat

sogʻliq, balki axloqiy-ruhiy buzilishlarga olib keladi. Spirtli ichimliklar isteʼmol qiluvchi oʻsmirlar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat – murakkab, ammo dolzarb jarayon boʻlib, bunda tizimli yondashuv, mutaxassislar oʻrtasidagi hamkorlik, individual ish uslublari muhim oʻrin tutadi. Oʻsmirni bu illatdan chiqarib sogʻlom, ijtimoiy jihatdan faol shaxs sifatida jamiyatga qaytarish – pedagog, psixolog va oilaning birgalikdagi maqsadli harakati natijasida amalga oshadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Antialkogolnoe vospitanie detey v sembe. M etod.rekom endatsii /Avioi sostavitelb L.V .SH ishkova. - T.: U zNIIPN, 1990.
2. Vasilbkova YU.V., V asilbkova T.A. Sotsialbnaya pedagogika. - M.: Prosveiuenie, 2003.
3. Хайдаров. С.А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.4.
4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research.
5. 203-205.5. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига руҳий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.6.
6. The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.7.